

**VALORILE EUROPENE ÎN CONTEXTUL SOCIAL-POLITIC
DIN REPUBLICA MOLDOVA**

**EUROPEAN VALUES IN THE SOCIAL AND POLITICAL CONTEXT
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

VALENTINA ENACHI¹,

doctor în istorie, conferențiar universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat *Ion Creangă*
<https://orcid.org/0000-0002-1682-3103>

CZU 316.752(478+4)

316.46.058.2(478)

316.334.4

DOI <https://doi.org/10.55383/iadc2023.37>

În elaborarea studiului am încercat să analizăm problematica valorilor europene precum cultura, demnitatea umană și statul de drept. Aceste valori nu sunt pe deplin conștientizate de populația Republicii Moldova. În baza analizei datelor din domeniul social sunt tratate cauzele reticentei față de susținerea orientărilor prooccidentale a cetățenilor și obstacolele în calea acceptării acestora. Comunicarea conține sinteza cauzelor politice, economice și culturale, care trebuie înlăturate pentru a face ca ideile valorilor europene să fie acceptate de majoritatea populației, chiar și de cei care se simt marginalizați.

Cuvinte-cheie: valoare, obstacol, standard de viață, democratizare, universal, cultură

In the elaboration of the study, we tried to analyze the issue of European values such as culture, human dignity and the rule of law. These values are not fully understood by the population of the Republic of Moldova. Based on the analysis of data from the social field, the causes of reluctance to support the pro-Western orientations of citizens and the obstacles to their acceptance are treated. The paper contains a summary of the political, economic and cultural causes that need to be removed in order to make European values accepted by the majority of the population, even by those who feel marginalized.

Keywords: value, obstacle, standard of living, democratization, universal, culture

Introducere

În teoria științelor sociale și culturologice este accentuată ideea că sistemul de valori, atitudinile și reprezentările ce țin de orizontul cultural și civic al cetățenilor influențează atât conduitele sociale cât și instituțiile de stat. Însemnătatea valorilor culturale este determinantă în dezvoltarea societății. Mulți teoreticieni consideră că liniile de cauzalitate socială sunt mijlocite de cultură, de valorile pe care le prețuiește omul, de competențele și aspirațiile sale [1].

Valorile politice și culturale interiorizate ale cetățenilor sunt decisive în anumite perioade și circumstanțe istorice. Acest fapt se referă plenar și la situația în care se află Republica Moldova.

Felul de abordare pe care l-am ales în tratarea temei valorilor europene în contextul social-politic din Republica Moldova se bazează pe ideea că valoarea este „credința de durată că o anumită cale sau un scop al existenței sunt de preferat, din punct de vedere social sau personal, față de o cale sau un scop opus” [1]. În acest context, se cere de subliniat faptul că valorile nu există separat, ci sunt înglobate în cadrul unui sistem de valori, care reprezintă o organizare de durată a credințelor cu privire la scopurile existenței și la modurile considerate dezirabile de atingere a acestora. Ideea de valoare sugerează modul în care individul unei societăți își percepe identitatea sa și criteriile prin care se poate orienta în viață, în relațiile pe care le deschide cu ceilalți oameni și în modul în care se raportează la indivizi cu valori tradiționale diferite. Pentru claritatea termenului considerăm că valorile europene înglobează domnia legii, protecția drepturilor omului, democrația și accesul la capitalul cultural. În studiul dat vom efectua un demers sumar asupra obstacolelor în calea diseminării valorilor europene.

1 E-mail: enachi.valentina@upsc.md

Polemicele asupra valorilor europene

Societatea din Republica Moldova prin votul acordat partidelor politice de orientare proeuropeană a preferat valorile europene care se aliază la democrație, la egalitate, la statul de drept, precum și la respectarea drepturilor omului, inclusiv drepturile persoanelor aparținând minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate prin pluralism, toleranță, justiție, solidaritate și nediscriminare.

Faptul că valorile europene devin un obiectiv al societății este confirmat și de unii cercetători: „Valorile europene devin concepute drept un punct de sprijin primordial, un reper, propriu-zis, existențial” [2 p. 111]. Europenizarea Republicii Moldova include procesul de acceptare a valorilor europene. Construcția unei societăți libere în afara valorilor care au făcut posibilă o astfel de societate și o astfel de economie este imposibilă. Bineînțeles, alegerea proeuropeană întâmpină o ripostă pe plan extern din partea Federației Ruse, cât și o respingere de către forțele politice interne. Tentativa de a contrapune prin dezbateri, sloganuri și acțiuni la împiedicarea orientării prooccidentale a RM este continuă. Iată doar câteva exemple ce țin de aspectele etice și sociale ale valorilor europene, care sunt supuse criticilor și comentariilor uneori răutăcioase, fiindu-le născocite lipsuri și greșeli.

Pentru aceasta sunt utilizate diferite narrative, printre care enumerăm doar câteva culese din spațiul mediatic autohton: „Azi, din diverse motive, inclusiv neprevăzute, UE este ruptă în bucăți de forțe majore. Se rupe postura spiritual-culturală. E ceva fatal deja. Plus înstrăinarea morală. Se creează impresia că virusul a lovit în cap toate valorile europene. Așa valori comune, ca ajutorul reciproc și caritatea, toleranța și solidaritatea, la sigur, au capul spart. Iată de ce azi UE este un călăreț fără cap. Calul (resursele) încă îl duce. Dar are în față o prăpastie. Vor putea supraviețui doar acele țări, care „se vor împrieteni cu capul”. Adică, vor trece la o autoapreciere adecvată în lumea nouă”. Semeționează criza valorilor moral-liberale și incapacitatea UE de a face față problemelor: „Nimeni nu cunoaște ce o fi însemnând valorile europene, pentru că ele, pur și simplu, nu există, reprezentând doar un clișeu propagandistic ordinar și comod...” [3].

Atacurile externe asupra valorilor europene sunt active și intense din partea Federației Ruse care tratează Republica Moldova drept un stat satelit al său. În ultimul an al războiului crâncen împotriva Ucrainei, Federația Rusă a polarizat discuția asupra valorilor. Rusia se poziționează ca un pol al luptei împotriva globalismului de partea popoarelor asuprite de „occidentali” și ca o susținătoare a valorilor tradiționale: „Occidentul putrezește și se descompune, se scufundă în murdărie, curvie și imoralitate” [3].

Acestor atacuri trebuie să fie dată o ripostă informațională mult mai mare decât se face în prezent. Atacul mediatic extern nu este însă unica problemă. Astfel, Biserica Ortodoxă din Moldova supusă Patriarhiei Moscovei și politicienii pro-ruși constituie cei mai activi denigratori ai valorilor culturale europene. Pe deoparte, ei se manifestă împotriva drepturilor omului, atunci când acestea vizează minoritățile sexuale. Pe de altă parte, ei acționează împotriva femeilor emancipate. Partidul socialiștilor pledează pentru glorificarea trecutului sovietic, care, în mare parte, a fost o civilizație cu un set de valori antioccidentale.

Provocările sociale în calea consolidării valorilor europene din spațiul moldovenesc

Edificarea spiritualității și acceptarea valorilor europene, care, de fapt, nu sunt noi pentru cultura autohtonă și societatea basarabeană, este un proces anevoios, contradictoriu și complex. Drept exemplu aduce doar un sondaj. Scopul acestuia l-a constituit urmărirea atitudinii respondenților față de categoriile de valori economice, vitale, juridice, politice, estetice, morale și religioase. Rezultatele sondajului au fost următoarele:

- *materialismul reprezintă o stare de spirit dominantă; capacitatea de a crea valori mai ample este redusă; vedetismul și individualismul este normă, ideea că doar separat pot munci cu adevărat este dominantă;*
- *valorile vitale, cum ar fi sănătatea, puterea, frumusețea fizică, prospețimea și forța temperamentului sunt tratate uneori ca niște scopuri ale vieții și ca niște categorii personale ale spiritului;*
- *valorile juridice, care au rolul de a asigura cadrul legal de viață a persoanelor fizice sau juridice, sunt dezaprobat și criticate;*

- majoritatea nu au o atitudine politică, sunt dezorientați în tumultul de evenimente, fiindu-le dificil să facă alegerea corectă;
- importanța valorii teoretice, a adevărului este minimalizată;
- valorile științifice nu prezintă interes în sine;
- valorile estetice, adică diversele spețe ale frumuseții naturale și ale artei, nu creează sentimentul de admirație;
- valorile morale, cum ar fi bunătatea, bărbăția, caritatea, cumpătarea, dreptatea, iubirea, vitejia etc., sunt apreciate ca fiind depășite;
- scade valoarea creștinismului, a sacralului;
- sentimentul de identitate națională și limbă maternă este confuz [4].

Vidul valoric, care conduce la imoralitatea acțiunilor puterii și la apariția pesimismului, nu este un fenomen caracteristic doar Republicii Moldova. Și în țările UE au loc asemenea procese. Schimbarea poziției dominante a valorilor spirituale cu valorile materiale în registrul axiologic al societății a primit chiar o denumire: comutabilitatea valorică [5 p.232]. Dar în societățile democratice se discută activ problemele și se caută rezolvarea lor. Dovadă că sunt găsite soluții este faptul că în țările membre ale Uniunii Europene ponderea cetățenilor, care consideră că lucrurile merg în direcția cea bună, este de circa 1/3 sau 31%. Ponderea europenilor care gândesc că lucrurile merg în direcția greșită în UE a scăzut de la 54% la 50% față de anul 2019.

Care sunt cauzele acestui proces de dezorientare valorică la noi în țară? Ele țin de procese deopotrivă economice, sociale și educaționale. Situația care împiedică acceptarea valorilor civilizatoare europene se află în zona realităților social-economice. În mare parte, ele țin de:

- tranziția lentă la instituțiile democratice funcționale: oamenii nu au încredere în parlament și justiție;
- standardele de viață joase.

În pofida faptului că din anul 2012 rata sărăciei a început să scadă, doar 3% din familii trăiesc în bunăstare și confort deplin și dispun de tot ce-și doresc. Este o anumită creștere comparativ cu anul 2018, în care doar un procent de familii avea acest standard ridicat de viață; 21 de procente din familiile din Republica Moldova nu au bani nici pentru strictul necesar, iar peste 40 la sută dintre familii au venituri care le asigură nu mai mult decât strictul necesar (menționăm că aceasta este percepția însuși a respondenților). Venituri mai mult sau mai puțin suficiente pentru un trai decent obține doar fiecare a cincea familie. Conform datelor presei economice din anul 2022, numărul milionarilor în Republica Moldova a depășit cifra de 4.000 de persoane [6]. Astfel, asistăm la polarizarea societății, pe deo parte, și pauperizarea populației, de altă parte, și nu la o stratificare a ei, firească, în condițiile economiei de piață, fenomen, dealtfel, semnalat de mai mulți cercetători. Lipsa clasei de mijloc consolidate, care să asigure stabilitatea socială și economică în țară și perspectiva de dezvoltare a acesteia, este evidentă. Tot acest public ar putea fi interesat și influențat de valoarea subiectivă a culturii europene. În republică există oportunități și oferte culturale interesante din partea artiștilor, scriitorilor și altor creatori, dar cetățenii nu simt nevoia de a se cultiva. Cu părere de rău, datele statistice ilustrează acest lucru. În anul 2022, din salariul mediu de 3.040 lei, doar 63 de lei revin recreerii și culturii [7 p.87], adică 2 procente din salariu, și numai un procent revine educației(!). Numărul cetățenilor ce nu frecventează concertele, muzeele, teatrele ajunge și la 80% pe an.

Alte cauze ce țin de reticența față de valorile europene este faptul că ele sunt asociate cu corupția răspândită în partidele politice alinate la agenda europeană, apoi fraudele din sistemul bancar și eșecurile politicilor anticorupție.

Caracterul deviant al unor relații economico-financiare, care intră în contradicție cu legea, a condus la afirmarea unor comportamente antisociale și a contribuit la erodarea valorilor sociale.

Oamenii doresc un trai mai bun, un mediu social și economic mult mai favorabil pentru familiile lor și pentru ei personal. Uniunea Europeană este asociată de către cetățenii RM cu o populație care are venituri medii mult mai mari decât în republica noastră.

Acceptarea valorilor europene este asociată cu regimul de vize liberalizat, sporirea numărului locurilor de muncă și creșterea nivelului de trai, creșterea veniturilor și investițiilor, oportunităților mai bune în găsirea unui loc de muncă în țările europene. Pentru susținătorii aderării Moldovei la UE posibilitatea călătoriilor libere în Europa se remarcă drept cea mai votată opțiune. Valorile culturale europene sunt conștientizate de un strat îngust al populației, iar elementele identității europene sunt slab conștientizate. Deși, în acest context, trebuie de remarcat că mulți cetățeni înțeleg că majoritatea obiectelor de infrastructură socială, care în ultimii ani erau într-o stare deplorabilă, au fost și sunt finanțate din fonduri europene, iar exportul de produse și mărfuri pe piața europeană depășește actualmente cifra de 2/3 sau circa 67 la sută din volumul total al exporturilor, ceea ce a dus la creșterea PIB-ului. Dar aceste realizări nu sunt suficiente și sunt necesare reforme cardinale care să susțină cetățenii, să le asigure o protecție socială, economică și juridică. Un astfel de model de viață ar oferi omului confort și siguranță, ajustate la valorile sociale și culturale caracteristice spațiului occidental.

Situația actuală a demonstrat că valorile europene sunt universale, umaniste și mult mai atractive pentru omenire decât alternativele estice. Războiul a arătat adevărata față a valorilor Federației Ruse. Despre ce fel de valori „tradiționale” poate fi vorba, atunci când televiziunea de stat rusă, referindu-se la toți ucrainenii, spune că locuințele acestora ar trebui să fie arse împreună cu oamenii dinăuntru: „Ei nu ar trebui să fie acolo deloc. Ar trebui să-i împușcăm!” „Vom ucide un milion, vom ucide cinci milioane, vă putem distruge pe toți!” [8]. Astfel de afirmații continuă.

Valorile europene sunt schelele pe care ar trebui edificată casa Republica Moldova. Nu negăm faptul că și valorile europene necesită conștientizarea și asimilarea lor pentru a putea fi aplicate. Dar altă opțiune decât cea europeană nu există.

Concluzii

Cunoașterea și acceptarea valorilor europene este un proces lent și contradictoriu. În transformarea succesivă a societății, inclusiv a suportului ei valoric, un rol decisiv îl are factorul politic, economic și cel geopolitic. Societatea, instituțiile de învățământ, instituțiile publice trebuie să-și unească eforturile, acționând prin respectarea normelor legale și, prin acest exercițiu, și a celor morale, astfel încât societatea să-și asume valorile și să le promoveze. Iar intelectualitatea, oamenii de cultură, pedagogii, specialiștii în comunicare au obligația civică de a susține progresul, care este asociat cu cultura și valorile occidentale.

Referințe bibliografice

1. SANDU, I., RUSU, R. Valori politice europene: Determinare și concept. In: *Moldoscopia*. 2011, nr. 2 (53), pp. 118-129. ISSN 1812—2566.
2. MORARU, V. Valențele valorilor europene. In: *Moldoscopia*. 2016, nr. 2 (73), pp. 111-120. ISSN 1812—2566.
3. MATVEEV, V. Realitatea, pe care nu vor să o observe apărătorii valorilor înălțătoare. In: *Noi.md* [online]. 22 mar. 2023 [accesat 1 apr. 2023]. Disponibil: <https://noi.md/md/analitica/realitatea-pe-care-nu-vor-sa-o-observe-aparatorii-valo-rilor-inaltatoare-partea>
4. SPÎNU, S. Criza valorilor europene în rândul tinerilor din Republica Moldova. In: *Administrarea Publică* [online]. 2016, nr. 4, pp. 112-116. [accesat 1 apr. 2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/112_116_Criza%20valorilor%20europene%20in%20randul%20tinerilor%20din%20Republica%20Moldova.pdf
5. ȘAPTEFRĂȚI, S. Efectele sociale ale comutabilității valorilor [online]. In: *Protecția juridică a valorilor culturale în Republica Moldova: materialele conf. șt.-practice naț. Chișinău, 2008*, pp. 232-235 [accesat 2 apr. 2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/232-235_24.pdf
6. Numărul milionarilor în Republica Moldova [online]. In: *mold-street*: [site]. 20 iun. 2023 [accesat 3 apr. 2023]. Disponibil: <https://www.mold-street.com/?go=news&n=16345>
7. *Aspecte privind nivelul de trai al populației Republicii Moldova în 2021*: (Rezultatele cercetării bugetelor gospodăriilor casnice). Chișinău: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2022. ISBN 978-9975-3554-0-7. ISBN 978-9975-3554-1-4.
8. СНАЙДЕР, Т. «Изображая жертву»: Выступление историка Снайдера на заседании Совбеза ООН, посвященном «русификации»: полный текст [online]. В: *Гордон*: [site]. 16 марта 2023 [accesat 23 mar. 2023]. Disponibil: <https://gordonua.com/publications/izobrazhaya-zhertvu-vystuplenie-istorika-snaydera-na-zasedanii-sovbeza-oon-posvyashchennom-rusofobii-polnyy-tekst-1655072.html>